

Grishenko V. D. Methodological Approaches of Creating the Model for Teaching Cross-Cultural Communication

The article determines and describes the required methodological approaches of creating the model for teaching cross-cultural communication. The flaws of existing models have been presented. The application of the approaches which are student centered and based on activities is substantiated. These approaches are prioritized in teaching cross-cultural communication. Under the circumstances of the changing of the paradigm of higher education the mixed type of teaching models is suggested.

Key words: cross-cultural communication, methodological approaches, model of teaching.

Стаття надійшла до редакції 04.07.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р. 26.10.2012 р.

УДК 81:37.091

С. В. Купрікова

**МІЖКУЛЬТУРНА ДІЛОВА КОМУНІКАЦІЯ
ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ**

Необхідність вивчення проблем міжкультурної ділової комунікації зумовлена швидким зростанням міжнародних зв'язків та природним інтересом сучасних науковців до проблем навчання іноземної мови широкого кола фахівців для вирішення своїх професійних завдань. Тому одним з домінуючих напрямків стає вивчення специфіки комунікативної поведінки в різних соціальних сферах і в представників одного соціуму, і в представників різноманітних культурних соціумів.

З розширенням міжкультурних професійних контактів зростає потреба суспільства у фахівцях різного профілю, які володіють іноземною мовою. Проте володіння іншомовним кодом, що дозволяє успішно здійснювати міжкультурно-професійну взаємодію, передбачає оволодіння професійно-значущими концептами інофонної культури, які детермінують специфіку суспільної та ділової поведінки, зумовленої впливом історичних традицій та звичаїв, способу життя тощо. Лінгвосоціопсихологічні й культурологічні знання про іншомовний соціум, що створюють широкий контекст міжкультурного спілкування, формують перцептивну готовність до ефективного міжкультурного ділового спілкування, а саме до міжнародного професійного співробітництва.

До теперішнього часу проблему професійної компетенції висвітлювали переважно в лінгводидактичному аспекті специфіки когнітивних механізмів мовленнєвої діяльності (Л. Тарнаєва); теоретичних засадах іншомовного навчання як лексико-стилістичного аспекту

(В. Касевич, І. Халєєва та ін.). Однак, на наш погляд, недостатньо розкрито аналіз когнітивних аспектів організації професійної комунікації, якими можуть бути, зокрема: розробка і побудова системи фреймів, що створюють ситуації ділового співробітництва з виявленням загального, приватного і периферійного в них; залученням до кола аналізу знань і уявлень інофонних комунікантів про світ з метою прогнозування, передбачення розвитку подій та вибору комунікативних стратегій, а також їхньої реакції та поведінки.

У зв'язку з цим першочерговим завданням вважаємо необхідність вивчення вербального забезпечення та взаємодії комунікантів у процесі професійного співробітництва, яке передбачає наявність у них умінь і навичок вибору адекватної стратегії ведення професійного дискурсу та структурування найбільш типових ситуацій професійної взаємодії (встановлення особистих контактів, телефонні розмови, обмін діловою кореспонденцією, проведення презентацій, нарад і зборів, переговорів, участь у конференціях і семінарах) з урахуванням соціокультурної специфіки ділового партнера.

У процесі ділового співробітництва комуніканти здебільшого реалізують фактичну та інформаційну інтенцію за допомогою різнорівневих мовних засобів, мовних умінь і комунікативних навичок, що визначаються нормою та етикою ділової комунікативної поведінки.

Зумовлене соціальним замовленням суспільства іншомовне ділове спілкування є однією з найбільш значущих складових змісту навчання фахівців. Вузівський курс іноземної мови покликаний носити комунікативний характер, тому його завдання визначено комунікативними та пізнавальними потребами фахівців відповідного профілю.

Виявлення та уточнення останніх стає можливим в результаті досліджень, предметом яких стають лінгвістичні, соціолінгвістичні, культурологічні особливості мовнокомунікативної поведінки іншомовних ділових партнерів, моделювання ними мовнокомунікативної співпраці в професійно значущих ситуаціях, що формують поряд з мовною також і комунікативну компетенцію.

В останні роки виробнича сфера спілкування значно ускладнилася, широке поширення і розвиток отримали економічна, управлінська, комерційна, правова галузі професійної діяльності, що спричинило необхідність оволодіння майбутніми фахівцями навичками професійної культури як найважливішим компонентом професійної міжкультурної комунікації. Змінилася під впливом часу специфіка соціальної взаємодії в міжкультурному плані – з'явилися нові компоненти змісту навчання, а саме: засвоєння нових професійних ролей, наприклад, організатор виробництва, бізнес-секретар, секретар-референт, менеджер тощо (тобто маються на увазі той, хто вмє укладати контракти і вести переговори з представниками іншої культуромовної спільності).

У лінгвосоціологічних дослідженнях людина з усіма її соціокультурними, психологічними, лінгвістичними характеристиками реально стає організуючим центром змістовного простору. Взаємодія членів

соціуму передбачає не тільки інформаційний обмін у різних сферах комунікації, а в першу чергу, професійне та міжособистісне спілкування, характер якого визначається комунікативними інтенціями партнерів і стратегіями їх досягнення (співпраця, суперництво, конфлікт тощо), що детермінуються соціопсихологічними й культурологічними особливостями відповідних соціумів.

Вивчення стратегій комунікативної поведінки представників ділового англослов'янського соціуму, їхніх лінгвосоціологічних і культурологічних особливостей сприяють залученню „носіїв” мови до концептуальної системи світобачення, ціннісних орієнтирів носіїв іноземної мови, зближення міжкультурної дистанції. У цьому випадку вважаємо за потрібне виховання готовності реципієнтів адаптуватися до ділової культури іншого народу, іншого соціокультурного контексту взаємодії і впливу з метою створення оптимальної стратегії професійного співробітництва іноземною мовою.

Тому необхідно навчити майбутніх фахівців комунікативно-зорієнтованому володінню іноземною мовою в професійно-значущих ситуаціях міжкультурного ділового спілкування. Під комунікативними вміннями та навичками ми розуміємо поряд з мовними здатність майбутніх фахівців до прийняття соціокультурної специфіки іносоціуму та передачі інформації професійно-ділового змісту іноземною мовою. Отже, навчання майбутніх фахівців діловому співробітництву іноземною мовою має бути обґрунтованою цілісною концепцією, що містить інтегральну сукупність мовного та когнітивного знання.

Комунікація трактується нами як текстова діяльність, у якій стратегія досягнення комунікативної інтенції є, з одного боку, когнітивною дією, детермінованою фоновими знаннями, а з іншого – комунікантами, оскільки знаходять втілення в мовних формах, спрямованих на досягнення комунікативно значущого результату в процесі спілкування. На підставі цього тексти сфери ділового спілкування розглядаються як комунікативні одиниці двох рівнів: 1) когнітивного – як відображення інтенціональності й змістовного наповнення комунікативного акту в ієрархії у вигляді пізнавальних програм; 2) лінгвістичного – як мовні та мовленнєві форми втілення попередніх.

Основні функції комунікації корелюються з основними комунікативними інтенціями особистості в діловому спілкуванні – встановленням контакту, обміном інформацією й впливом при вирішенні практичних завдань. Уміння реалізувати ці інтенції іноземною мовою поетапно формуються в моделях міжособистісної комунікації.

Комунікативно-поведінкові вміння, що детермінуються соціокультурною специфікою іносоціуму, необхідні для успішного міжкультурного ділового спілкування, й найбільш повно можуть бути сформовані за допомогою навчального матеріалу – текстів, що містять фонові знання соціокультурної специфіки ділового іносоціуму.

Тексти, що відображають соціокультурну специфіку ділового іносоціуму, створюють у свідомості реципієнтів нові зв'язки і комбінаторику вже наявних загальнолюдських елементів професійного знання і ділової культури, тобто створюють нові знання, що необхідні для успішної ділової комунікації з представниками ділового іносоціуму.

Для вдалого ведення діалогу необхідно оволодіння не тільки мовною, а й концептуальною системою, що включає до себе уявлення, навички, цінності та норми і спеціальної, і буденної соціокультурної галузі, зокрема знання норм і правил спілкування. У зв'язку з цим „надзвичайно складною проблемою для теорії і практики навчання іноземної мови стає вищленення в методичних цілях будь-яких одиниць когнітивного рівня”, що відображають „фонові знання” іносоціуму [3, с. 67]. Суть навчання міжкультурної комунікації в цьому випадку полягає в побудові когнітивної системи знань, які співвідносилися б із знанням про світ іншої соціокультурної спільноти.

Говорячи про мовну особистість, яка володіє основами ділового спілкування, ми тим самим підкреслюємо, що поряд з оволодінням реципієнтами лексикою текстів, що репрезентують відповідну сферу професійної діяльності та ділового спілкування, розвитком навичок і вмій оперування відібраним лексичним мінімумом відповідно до граматичної та синтаксичної структури мови, мова йде і про оволодіння концептами ділової культури іносоціуму, а також комунікативними навичками і вміннями, що сприяють успішній реалізації інтенцій комунікантів. Фактично своєрідна тактика ведення ділового спілкування відрізняється мовним втіленням комунікативних стратегій, специфічних для кожної ситуації.

Текст як носій інформації та одиниця ділової комунікації передбачає специфічний метод його пізнання – його адекватне розуміння, яке може бути досягнуто лише в тому випадку, якщо інтерпретатор опанує не лише мовними, але й соціопсихологічними, поведінковими, культурологічними знаннями відправника інофона при діловому спілкуванні.

Інформація, як відомо, характеризується структурою. Ментальна структура (модель), у свою чергу, безпосередньо співвідноситься з інтерпретованим фрагментом дійсності, і ця модель є незалежною від мови. Будь-який тип когнітивної діяльності пов'язаний з оперуванням деякими когнітивними структурами, і які б не були парадигмальні розбіжності в їхньому описі, істотним залишається факт їхнього входження у свідомість і зберігання в пам'яті як самостійних сутностей [1, с. 53].

Мова ж у когнітології розглядається як система, в якій взаємодіють структури знання різного ступеня генералізації, що створює передумову для комплексного аналізу мовних одиниць різних рівнів у їхній єдності та взаємного зв'язку. Адекватне з'єднання цілісних, багатогранних когнітивних структур з їх мовними корелятами утворюють лінійне мовне висловлювання, дискурс. Глибинні перетворення когнітивних структур у

дискурс постійно зв'язуються із задумом інтенцій, і в процесі народження тексту деталізуються і уточнюються в мові.

Комунікативний контекст присутній у свідомості комунікантів як елемент картини світу соціуму. Знання про світ фіксується і передається в текстах, змістовна інформація яких структурується не довільно, а на основі певних фреймів, когнітивних корелятивів об'єктивної типової ситуації. При засвоєнні інокультурних концептів реципієнтів навчають не тільки зберігати, але й утворювати свій соціокультурний досвід, при цьому жодною мірою не відмовляючись від своєї культури, а навпаки, намагатися її збагатити.

Тому про успішність комунікації можна говорити лише тоді, коли комуніканти працюють на основі схожих образів. Ця схожість ґрунтується на спільності знань, що випереджають і визначають сприйняття. Тому текст, що містить нову інформацію, вибудовує над фоновими знаннями нове знання, яке можна адекватно інтерпретувати завдяки зв'язку з уже наявним знанням. Таким чином, закладаючи фонові знання про іносоціум, ми формуємо перцептивну готовність до сприйняття мови як відображення іншої соціокультурної реальності.

У реальній міжкультурній взаємодії фонові знання постійно уточнюються, перефокусуються, перебудовуються, примножуються завдяки введенню нових параметрів і зв'язків у відомі когнітивні структури. А когнітивна перебудова фреймів виступає обов'язковою умовою наближення до змісту когнітивної структури іносоціуму.

Цілеспрямований підбір текстів, що відображають соціокультурну та комунікативну поведінкову специфіку ділового іносоціуму, сприяє формуванню у свідомості реципієнтів низки образів, понять, що належать до фонових знань, які в подальшій міжкультурній діловій комунікації будуть „збуджуватися” у російськомовного або україномовного комуніканта через тексти, відтворені представником іносоціуму. „Суть навчання міжкультурної комунікації полягає у побудові в когнітивній системі того, кого навчають, знань, які б співвідносилися зі знанням про світ представника іншої соціокультурної спільноти” [3, с. 162 – 164]. Отже, навчання міжкультурному діловому спілкуванню майбутніх фахівців покликане закласти основу мовної особистості, здатної до ділового спілкування.

Успішна міжкультурна професійна комунікація передбачає поряд з оволодінням іноземною мовою, умінням адекватно інтерпретувати комунікативну поведінку представника іносоціуму, а також готовність учасників спілкування до сприйняття іншої форми комунікативної поведінки, розуміння відмінностей і варіювання від культури до культури. Стратегія зближення інокультурних знань спрямована на запобігання не тільки змістовних, але й культурних збоїв у комунікації.

Навчання на зразках текстів як комунікативно-пізнавальних одиниць має бути спрямованим на те, щоб реципієнти, осягаючи специфічні особливості ділового іносоціуму, набували навичок емпатичного

сприйняття інших (в порівнянні з власним) форм комунікативної поведінки інофонів.

Цілком природним є те, що для здійснення комунікативного ділового спілкування ми повинні спиратися на найбільш значущі національно-специфічні культурні та комунікативні ознаки, релевантні для професійної взаємодії.

Знання, необхідні для ефективної міжкультурної професійної взаємодії, починають набувати все більш міждисциплінарного характеру і містять лінгвістичні знання, навички, уміння реального спілкування, знання особливостей комунікативної поведінки партнерів і знання соціопсихологічної, культурологічної специфіки партнерів. Саме міждисциплінарність знань покликана сприяти формуванню комунікативної компетенції і перцептивної готовності мовної особистості, яка володіє основами ділового спілкування.

Останнім часом у зв'язку з розширенням кола осіб, залучених до професійної діяльності, помітно активізувалася мотивація до проблеми розуміння, яка нерозривно пов'язана зі спілкуванням. Ефективність соціальної взаємодії (насамперед професійної) багато в чому залежить від компетентності в спілкуванні як складника професійної компетенції. Тому для тих, хто вступає в професійну комунікацію з представниками іншомовного соціуму, поряд з лінгвістичними знаннями необхідні знання поведінкових, соціологічних й культурологічних дисциплін, що сприяють усвідомленню та реалізації загальних інтенцій комунікантів при обміні інформацією, встановленням, підтриманням і розвитком соціальних зв'язків партнерства, заснованих на взаєморозумінні та діалозі.

Таким чином, успішною міжкультурною професійною взаємодією членів ділових соціумів вважаємо адекватну комунікативну поведінку в процесі взаємопізнання, взаєморозуміння, встановлення взаємовідносин професійного співробітництва. У майбутньому ми сподіваємося на досить високий рівень володіння іноземною мовою широкого кола фахівців, їх уміння адекватно інтерпретувати і приймати соціокультурне розмаїття партнерів за комунікацією при вирішенні професійних і практичних завдань.

Список використаної літератури

1. Касевич В. Б. Язык и знание / В. Б. Касевич // Язык и структура знания. – М., 1990. – С. 51 – 60. **2. Тарнаева Л. П.** Специфика когнитивных механизмов речевой деятельности переводчика: лингводидактический аспект / Л. П. Тарнаева // Вопросы современной науки и практики. Университет им. В. И. Вернадского. – Т. 1. / Серия „Гуманитарные науки”. – № 4 (14) / 2008. – Ассоциация „Объединённый университет им. В. И. Вернадского”, 2008. – С. 74 – 80. **3. Халеева И. И.** Основы теории обучения пониманию иноязычной речи / И. И. Халеева. – М., 1989.

Купрікова С. В. Міжкультурна ділова комунікація як фактор професійного самовизначення

У статті автор висвітлює проблему міжкультурної професійної комунікації, що передбачає оволодіння іноземною мовою, уміння адекватно інтерпретувати комунікативну поведінку представника іносоціуму. Доведено, що навчання міжкультурному діловому спілкуванню майбутніх фахівців покликане закласти основу мовної особистості, здатної до ділового спілкування.

Ключові слова: професійна комунікація, іносоціум, комунікативна поведінка, міжкультурне спілкування.

Куприкова С. В. Межкультурная деловая коммуникация как фактор профессионального самоопределения

В статье автор рассматривает проблему межкультурной профессиональной коммуникации, которая предполагает овладение иностранным языком, умение адекватно интерпретировать коммуникативное поведение представителя иносциума. Доказано, что обучение межкультурному деловому общению будущих специалистов призвано заложить основу языковой личности, способной к деловому общению.

Ключевые слова: профессиональная коммуникация, иносциум, коммуникативное поведение, межкультурное общение.

Kuprikova S. V. Intercultural Business Communication as a Factor of Professional Self-determination

In this article the author deals with the problem of intercultural professional communication that involves mastering a foreign language, the ability for adequate interpretation of communicative behavior of foreign language society representative. Intercultural business communication training of future professionals is proved to be the basis of linguistic personality capable for business communication.

Key words: professional communication, foreign language society, communicative behavior, intercultural communication.

Стаття надійшла до редакції 04.07.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р. 26.10.2012 р.